

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»
ФАКУЛЬТЕТ ЦИВІЛЬНОЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ЮСТИЦІЇ
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КАФЕДРА ПРАВА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ТА ПАТЕНТНОЇ ЮСТИЦІЇ

ШЕРЕШЕВСЬКІ ЦИВІЛІСТИЧНІ ЧИТАННЯ: ЗАХИСТ ПРАВ ПРИВАТНОЇ ОСОБИ В УМОВАХ ВІЙНИ

*МАТЕРІАЛИ
Всеукраїнської наукової конференції*

*Одеса,
3 грудня 2025 року*

Одеса
Фенікс
2025

За загальною редакцією

доктора юридичних наук, професора *Є. Харитонова*

Упорядники-укладачі:

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;
Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Організаційний комітет Всеукраїнської наукової конференції:

Харитонов Євген Олегович – д.ю.н., завідувач кафедри цивільного права НУ «ОЮА», член-кореспондент НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України, проф.;

Давидова Ірина Віталівна – д.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», проф.;

Зубар Володимир Михайлович – к.ю.н., проф. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Кривенко Юлія Василівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Павлова Вікторія Георгіївна – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Матійко Микола Володимирович – к.ю.н., доц. кафедри цивільного права НУ «ОЮА», доц.;

Лешикова Єлизавета Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права НУ «ОЮА».

Матеріали видано в авторській редакції.

*Повну відповідальність за достовірність і якість поданого матеріалу
несуть учасники Всеукраїнської наукової конференції та їхні наукові керівники,
які рекомендували ці матеріали до друку.*

III 49 **Шерешевські цивілістичні читання: захист прав приватної особи в умовах війни** : матеріали Всеукр. наук. конф. (Одеса, 3 груд. 2025 р.) [Електронне видання] / за заг. ред. Є. Харитонова ; НУ «Одес. юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2025. – 250 с. – Режим доступу: ...

ISBN 978-617-8763-00-8

Збірник містить результати наукових досліджень, присвячених питанням захисту прав приватної особи. У виданні представлено актуальні теоретичні та прикладні напрацювання, що висвітлюють питання окремих аспектів захисту прав приватної особи, удосконалення механізму правового регулювання, створення нових правових інститутів, доповнення чинних нормативно-правових актів, що своєю чергою додатково актуалізує оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права.

Збірник адресовано студентам, викладачам, науковцям і всім, хто цікавиться теорією, практикою, історією та перспективами розвитку правової науки.

УДК 347.1/7

ISBN 978-617-8763-00-8

© Національний університет
«Одеська юридична академія», 2025

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	8
<i>Аврамова Ольга Євгенівна</i> ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ВИСЕЛЕННІ В УМОВАХ ВІЙНИ	9
<i>Адамова Олена Семенівна</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ОСІБ В УМОВАХ ЦИВІЛЬНОГО ШЛЮБУ: УМОВИ ВОЄННОГО ЧАСУ	13
<i>Бабич Ірина Григорівна</i> ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ У СЕРЕДНЬОВІЧНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	16
<i>Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна</i> НЕЛЕГАЛЬНІ КРЕДИТОРИ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ ОНЛАЙН-КРЕДИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН	20
<i>Білошкурський Микола Миколайович</i> ЗАСТОСУВАННЯ САНКЦІЙ У ПОРЯДКУ П. 1-1 Ч. 1 СТ. 4 ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО САНКЦІЇ» У КОНТЕКСТІ ПОРУШЕННЯ ПРАВА ПРИВАТНОЇ ОСОБИ НА МИРНЕ ВОЛОДІННЯ МАЙНОМ	22
<i>Бойко Кароліна Романівна</i> КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ	28
<i>Боярчук Михайло Вікторович</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	32
<i>Булеца Сібілла Богданівна</i> ДИДЖИТАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ	35
<i>Василевська Надія Станіславівна</i> ПРАВО НА БІОЛОГІЧНЕ БАТЬКІВСТВО/МАТЕРИНСТВО В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	40
<i>Ващак Владислав Анатолійович</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ ПРИ УКЛАДЕННІ ЕЛЕКТРОННИХ КРЕДИТНИХ ДОГОВОРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	44
<i>Галунова Лариса Ігорівна, Мартинюк Іван Вікторович</i> МЕДІАЦІЯ ЯК СПОСІБ БАЛАНСУВАННЯ ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОНФЛІКТАХ ЩОДО ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	48
<i>Глиняна Катерина Михайлівна</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ ВОЄННИХ КОНФЛІКТІВ	52

15. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

*Бойко Кароліна Романівна,
студентка 1-го курсу магістратури
факультету прокуратури та слідства
(кримінальна юстиція) Національного
університету «Одеська юридична академія»*

Науковий керівник: к.ю.н., доц. Павлова В. Г.

КОНФІСКАЦІЯ МАЙНА: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Боротьба з корупцією залишається одним із ключових завдань сучасної правової системи України. В умовах воєнного стану актуальність ефективного повернення незаконно набутих активів. У цьому контексті інститут цивільної конфіскації набуває особливого значення як інструмент швидкого реагування на випадки необґрунтованого збагачення. [7]

Цивільна конфіскація являє собою механізм вилучення активів у цивільному судочинстві без необхідності доведення факту вчинення кримінального правопорушення. Цей інститут було запроваджено Законом України від 31 жовтня 2019 року № 263-IX, який набрав чинності 28 листопада 2019 року. Процедура реалізується через положення статті 290 Цивільного процесуального кодексу України, що передбачає можливість стягнення в дохід держави необґрунтованих активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.[2]

На відміну від кримінальної конфіскації, цивільний механізм спрямований не на покарання особи за конкретне правопорушення, а на відновлення справедливості шляхом повернення державі активів, законність набуття яких не доведено. Тягар доказування у таких справах розподілений специфічно: прокурор доводить факт невідповідності вартості активів законним доходам особи, тоді як відповідач має довести законність походження свого майна.[8]

Процедура цивільної конфіскації передбачає декілька обов'язкових етапів. Першим кроком є виявлення необґрунтованих активів, що здій-

снюється переважно Національним агентством з питань запобігання корупції через моніторинг способу життя посадових осіб.[3] Згідно з актуальною статистикою, у 2025 році НАЗК скерувало до Спеціалізованої антикорупційної прокуратури 43 матеріали щодо необґрунтованих активів, що свідчить про активізацію роботи у цьому напрямі.

Важливою процесуальною особливістю є можливість накладення арешту на активи для забезпечення позову ще до винесення судом остаточного рішення. Після визнання активів необґрунтованими вони підлягають стягненню в дохід держави, а особа, яка володіла такими активами, обов'язково звільняється з посади.[2]

Відповідачами у справах про цивільну конфіскацію можуть бути державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування та прирівняні до них особи, визначені Законом України «Про запобігання корупції».[3] Важливою особливістю є можливість пред'явлення позову не лише до самої особи-чиновника, а й до інших фізичних чи юридичних осіб, які набули спірні активи від імені або в інтересах посадовця. Це охоплює членів сім'ї, родичів, друзів та будь-яких інших осіб, які можуть здійснювати контроль над такими активами.

Серед резонансних справ 2025 року можна відзначити позови щодо конфіскації майна заступника міністра охорони здоров'я на суму понад 3,2 млн грн, а також справу щодо активів міністра агрополітики. Судова практика демонструє, що механізм цивільної конфіскації застосовується до представників різних гілок влади та рівнів управління.[6]

Принципово важливим є питання темпоральної дії норм про цивільну конфіскацію. Відповідно до статті 290 ЦПК України, конфіскації підлягають лише активи, набуті після 28 листопада 2019 року. Це узгоджується з конституційним принципом, закріпленим у статті 58 Конституції України, згідно з яким закони не мають зворотної дії в часі, крім випадків пом'якшення чи скасування відповідальності.[1]

Водночас судова практика виявила певні колізії у застосуванні цього правила. Зокрема, дискусійним залишається питання щодо можливості конфіскації грошових коштів, якими було оплачено активи, набуті до зазначеної дати. Деякі рішення судів свідчать про те, що обмеження у конфіскації самого активу не обов'язково означає обмеження у конфіскації грошей, за які його придбано.[6]

Визнання активів необґрунтованими тягне за собою комплекс правових наслідків. По-перше, таке майно підлягає стягненню в

дохід держави відповідно до статті 292 ЦПК України.[2] По-друге, особа, чиї активи визнано необґрунтованими, обов'язково підлягає звільненню з посади в установленому законом порядку. По-третє, відомості про особу вносяться до Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, де зберігаються протягом одного року.

За даними Вищого антикорупційного суду, станом на 2025 рік ухвалено 28 рішень про цивільну конфіскацію, з яких майже 60% ґрунтуються на матеріалах НАЗК. Загальна сума конфіскованих активів перевищила 211 млн грн, значну частину яких уже стягнуто до державного бюджету.

Попри позитивну динаміку застосування цивільної конфіскації, практика виявила низку проблемних аспектів. Насамперед, дискусійним залишається питання щодо визнання неофіційних джерел доходу. Відповідачі часто посиляються на грошову допомогу від родичів, доходи від здачі майна в оренду без формального оформлення, продаж сільськогосподарської продукції. Судова практика не виробила єдиного підходу до оцінки таких доводів, що створює правову невизначеність.[4]

По-друге, існує проблема темпорального застосування норм. Хоча законодавець чітко встановив, що конфіскації підлягають лише активи, набуті після 28 листопада 2019 року, на практиці виникають ситуації, коли держава намагається конфіскувати грошові кошти, які використовувалися для придбання майна до цієї дати. Така практика викликає серйозні конституційні питання та потребує однозначного законодавчого врегулювання.

По-третє, недостатньо врегульованим залишається механізм доказування законності походження активів. На відміну від кримінального процесу, де діє презумпція невинуватості, у цивільних справах про конфіскацію фактично покладається тягар доказування на відповідача, що може суперечити базовим процесуальним принципам.[6]

Цивільна конфіскація як відносно молодий інститут має значний потенціал для подальшого розвитку. Антикорупційна стратегія України до 2025 року визначає розширення можливостей застосування цього механізму як один із пріоритетних напрямів.[5] В умовах війни держава особливо потребує швидких і дієвих рішень для повернення вкрадених ресурсів на користь суспільства.

Експерти пропонують кілька напрямів удосконалення інституту. По-перше, доцільно розглянути можливість розширення кола

суб'єктів, до яких може застосовуватися цивільна конфіскація, включаючи осіб, які систематично співпрацюють з державою у сфері публічних закупівель. По-друге, потрібно вдосконалити процедуру доказування походження активів, забезпечивши баланс між ефективністю механізму та дотриманням конституційних прав особи.[7]

По-третє, важливим є посилення превентивної функції інституту. Існування реальної загрози втрати необґрунтованих активів має стати потужним стримувальним фактором для потенційних порушників. Для цього необхідна широка інформаційна кампанія та систематичне оприлюднення результатів застосування механізму цивільної конфіскації.[8]

Таким чином, інститут цивільної конфіскації є важливим доповненням до традиційних механізмів протидії корупції та повернення незаконно набутих активів. Його головною перевагою є спрощена процедура порівняно з кримінальним провадженням, що дозволяє швидше реагувати на факти необґрунтованого збагачення посадових осіб. За п'ять років застосування механізму вже конфісковано активів на суму понад 211 млн грн, що свідчить про його ефективність

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV (у редакції від 17 липня 2025 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1618-15>
3. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII (у редакції від 12 вересня 2025 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо конфіскації незаконних активів осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, і покарання за набуття таких активів» від 31 жовтня 2019 року № 263-IX.
5. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо підвищення відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» від 17 червня 2025 року № 4496-IX.
6. Постанова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 31 жовтня 2024 року у справі № 991/4164/23.

7. Інститут визнання активів необґрунтованими або цивільна конфіскація / Офіційний сайт Online Law School. URL: <https://onlinelawschool.pro/civilconfiscation>

8. Конфіскація активів поза межами кримінального провадження: як працює механізм? / Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами. URL: <https://arma.gov.ua/news/typical/konfiskatsiya-aktiviv-poza-mejami-kriminalnogo-provadjennya-yak-pratsyue-mehanizm>

*Боярчук Михайло Вікторович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська
юридична академія»*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СУРОГАТНОГО МАТЕРИНСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сурогатне материнство торкається медичних (показання, етапи ЕКО), юридичних (договори, права та обов'язки), етичних і психологічних (емоційні зв'язки, післяпологова депресія, «торгівля дітьми»), соціальних (громадська думка) та фінансових аспекти, де жінка виношує дитину для іншої особи, пари, використовуючи допоміжну репродуктивну технологію, у зв'язку із неможливістю самостійної вагітності, з обов'язковим оформленням договору сурогатного материнства та дотриманням законодавства (яке розрізняється у різних країнах).

Як зазначається у літературі, під сурогатним материнством слід розуміти репродуктивну технологію, за якою жінка добровільно виношує та народжує дитину для інших фізичних осіб (біологічних батьків або ж інших осіб) які не можуть самостійно, з медичних або інших причин, мати дитину [1, С. 58-64].

В Україні сурогатне материнство є законним та регламентованим рядом законодавчих актів: Наказом Міністерства юстиції «Про внесення змін до Правил реєстрації актів цивільного стану в Україні» [2]; Наказом МОЗ «Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні» [3]; СК України (частина друга статті 123). При цьому, окремого законодавчого акту про сурогатне материнство в Україні, на даний час не існує.